

A la intempèrie.

Tres narratives de la fragilitat contemporània: Isabel Banal, Domènec i Toni Giró

(a cura de Jordi Font Agulló)

Broken lines broken strings
Broken threads broken springs
Broken idols broken heads
People sleeping in broken beds
Ain't no use jiving
Ain't no use joking
Everything is broken.[...]

(Bob Dylan, *Everything is broken*, 1989)

Estupefactos
desterrados
desaguados
desairados descielados
desarraigados deslinfados desmembrados
atónitos como si nos estuvieran azotando
con las mismas fibras nerviosas de la nada [...]

(Jorge Riechmann, *Poemas lisiados*, 2012)

La gran recessió que, des de la fi de 2007, ha irromput de manera quasi inexorable en les economies de la majoria dels països occidentals ha posat al descobert moltes de les disfuncions que ja es prefiguraven i que, d'alguna manera, ja eren perceptibles uns quants anys abans. Molts analistes, des d'àmbits diversos i aproximacions ideològiques d'arrel ben diferent, com per exemple Jean-François Lyotard, Fredric Jameson, Ulrich Beck, Zygmunt Bauman, Pierre Bourdieu o David Harvey -per citar-ne alguns dels més destacats- ja van anunciar, o analitzar quasi contemporàniament als fets, les profundes transformacions que s'estaven produint cap a la fi de la dècada dels anys 1970, poc després de l'anomenada crisi del petroli.

Progressivament, allò que semblava segur i consolidat des de 1945, quatre dècades més tard era abandonat. El progrés, associat a la idea de l'esforç i del treball per al bé públic i que s'havia percebut com quelcom assegurat, deixava de ser una certesa. L'aixopluc protector de l'Estat o d'institucions i associacions creades per aquesta finalitat era posat en dubte, i qüestions com la plena ocupació o la feina perdurable

passaven a ser un impediment o un entrebanc a causa del caire que prenia el nou model d'organització social que es forjava. Els somnis alliberadors de la humanitat ja no passaven per la consecució d'una igualtat i una justícia social més profundes, ni per l'estructuració d'unes institucions que havien de garantir un nivell de vida digne per a tothom. Cap a l'any 1979, mentre la publicació de *La condició postmoderna* de Jean-François Lyotard venia a dir que havien arribat a la seva fi "els grans relats" emancipadors de la humanitat per cedir el pas a poca cosa més que "petits relats" que palesaven la trencadissa que estava quallant en tots els àmbits, a Gran Bretanya el vell Partit Conservador guanyava les eleccions de la mà d'una dona, Margaret Thatcher, que preconitzava que la societat, la vida en comú, no existia, que era una fal·làcia. És a dir, que l'únic que hi havia eren individus que es limitaven a vetllar per als seus interessos, òbviament individuals, i de passada empresarials. Era l'anunci del propòsit d'esmicolar l'imperfecte ordre anterior, però que, malgrat tot, se sustentava en molts casos en xarxes de cooperació i línies de solidaritat que frenaven o polien, en la mesura del possible, les injustícies derivades de l'aplicació ortodoxa dels criteris de l'economia de mercat.

Ben aviat, el que representava Margaret Thatcher va creuar l'Atlàntic i es va personificar en el triomf a les eleccions presidencials dels Estats Units de Ronald Reagan. Un altre conservador que, amb un llenguatge polític aparentment nou, apel·lava a l'individualisme com l'única i més sana forma d' "estar " en el món. La raó de tot plegat, per als grups i elits socials que representaven aquests dos personatges, era que calia eliminar tots aquells aspectes que posaven obstacles a la culminació d'un reialme en què les mercaderies i les relacions econòmiques havien d'estar per sobre de les persones i, en concret, del benestar global. A partir d'aquell moment el benestar passava a ser una responsabilitat personal, que depenia de cada individu. Al capdavant, cadascú hauria de lluitar i procurar per la seva prosperitat al món i, en conseqüència, s'entrava en una dinàmica de competència de tots contra tots. Dinàmica concebuda com la font generadora de riquesa més eficaç, atès que es pressuposava que significava un retorn als orígens d'un capitalisme sense traves, on hi regnava la llibertat en el seu sentit més "pur". Tanmateix, es tractava d'un posicionament ideològic que res tenia a veure amb un suposat ordre natural de les coses i sí, en canvi, tenia la

intenció de crear un nou model d'organització socioeconòmica, que va rebre el nom de neoliberalisme. És a dir, la veritable estructuració d'un artefacte polític i social que començava amb la mateixa construcció del mercat a partir de la pretesa lògica racional que es derivaria de la competència portada a ultrança. Les conseqüències sobre el teixit social s'han deixat sentir, i molt, en el decurs de gairebé quaranta anys. El ciutadà, compromès amb el bé comú de la col·lectivitat, s'ha anat esvaint de l'escena per deixar pas a "l'home empresarial" i al "ciutadà-consumidor". En altres paraules, el paradigma empresarial s'ha estès a tots els àmbits, cosa que comporta que cada individu, d'alguna manera o altra, és –o pot arribar a ser– una empresa que cal gestionar i un capital del qual se n'ha de treure fruit (Christian Laval, Pierre Dardot, *La nueva razón del mundo*, Gedisa, 2013).

Sens dubte, una concepció del món tan instrumental en nom d'aquesta hipotètica eficàcia empresarial ha comportat un qüestionament dels drets socials i de l'humanisme democràtic. Vistos com una barrera per a la nova raó econòmica neoliberal, han estat i són objecte d'un abandonament progressiu. El pas següent ha estat, entre altres, la proliferació del cinisme, l'engany, la picaresca, l'arrogància del diner i el menyspreu de la cultura. La justificació d'aquest despropòsit ha estat, en bona mesura, la cerca inexcusable del rendiment econòmic. D'aquesta manera, el que en els seus inicis podia tenir l'aparença de ser una nova manera d'intensificar la governabilitat en el món empresarial o de perfeccionar les tècniques gerencials, ha anat derivant en un sistema-món que penetra en tots els àmbits de la vida humana, tant en l'esfera pública com en la privada. En termes de Michel Foucault, ho podríem articular com una biopolítica capacitada per colonitzar fins a allò més recòndit de l'essència humana. Una de les principals conseqüències ha estat la dissolució de les fronteres entre allò públic i allò privat.

Aquest procés d'expansió de la nova raó neoliberal ha tingut una aplicació ambivalent. Segons en quines latituds o en situacions condicionades per les fortes resistències la violència no hi ha estat absent, però en el dia a dia ha estat una operació més gradual, dissimulada, emmascarada i, sovint, amb la col·laboració convençuda dels que n'acaben sortint perjudicats, tot pensant que n'estaven resultant beneficiats.

Altrament, com es pot explicar l'extrem protagonisme del sector financer en l'economia, simbolitzat en el boom immobiliari de la darrera dècada? O que milions de persones hagin vist les borses –el capitalisme de casino més descarnat– com una terra de promissió? Segurament, l'esfondrament de velles il·lusions centrades en la consecució d'un món més just, l'evaporació d'aquells “grans relats”, va conduir grans franges de la població cap a la creença que l'alternativa era aferrar-se a un nou dogma que enterrava, no tan sols experiències col·lectivistes fraudulentas com va ser, per exemple, la soviètica, sinó també la mateixa herència de la socialdemocràcia i els valors del liberalisme democràtic. En nom de l'eficàcia i el rendiment, les vides prenen una dimensió fonamentada en l'eterna insatisfacció i l'existència esdevé un periple omplert de paranys que el mateix ésser humà ha sembrat. En definitiva, doncs, es renuncia a articular la vida sobre els ciments d'una col·lectivitat que, en teoria, pugna per l'assoliment d'un bé comú, i el que passa a tenir prioritat és la consecució del bé individual, que condueix a la dissolució del que s'entén com a societats que viuen “en societat”.

El fet que tot plegat es plantegi com a quelcom natural i inherent a l'espècie humana ha dificultat i dificulta la percepció que aquest desgavell ve provocat per una aplicació fil per randa de l'economia política que encarna aquesta pretesa nova “raó universal”. Tanmateix, des de la dècada dels vuitanta, a molts indrets del món occidental s'ha anat conreant una crítica que ha permès desvelar les problemàtiques intrínseques a la renúncia de la defensa de la cosa pública. És sabut, i no costa gaire copsar-ho, que la competitivitat com a motor de les relacions humanes implica una divisió clara entre guanyadors i perdedors, entre aquells –molts menys– que aconsegueixen pujar sobre la cresta de l'ona i aquells –molts més– que romanen desemparats, llençats al món, a la intempèrie. En aquest sentit, des de l'àmbit de l'art contemporani, les propostes crítiques també han estat molt pertinents. Sobretot, cal tenir molt present que, en el marc de l'utilitarisme neoliberal, moltes poètiques de l'art d'avançada han estat i són menyspreades o, si més no, resituades als marges de l'àmbit social. Precisament, des d'aquestes perifèries s'han anat confegint narratives que evidencien -no en el sentit ingenu d'un art polític que hauria de canviar el món- les carències i els despropòsits

implícits en un sistema-món plantejat com un gran mercat universal en què tot s'ha de poder comprar o vendre.

Amb les tres propostes artístiques que es mostren al **Container**, cadascuna lligada a una coherència estètica pròpia conreada des de fa molts anys, es pretén una incisió en molts d'aquests aspectes relacionats i derivats de l'àrdua vida contemporània. En l'obra d'Isabel Banal, Domènec i Toni Giró hi són presents, entre altres qüestions, "móns de vida" que desapareixen, el registre de les transformacions del paisatge, les mutacions, fragilitats i els desordres que afecten la vida urbana, la constatació de la pèrdua i el fracàs "celebrat" del projecte de la Modernitat, o la proposició de petites "utopies" de supervivència i autoafirmació. Al capdavant, mentre la nova raó neoliberal anunciava la mort dels "vells grans relats", ella mateixa es constituïa en un "gran relat" imposat i expandit a tot el planeta que ha anat deixant unes seqüeles inesborrables, de gran calat, majoritàriament negatiu. En aquest sentit, es podria afirmar que aquestes petjades són visibles tant a efectes *macro*, -els desastres ecològics per exemple-, com a efectes *micro* en els mateixos cossos i estats d'ànim dels individus. Depressió, estrès, autoexplotació, inestabilitat emocional, fatiga crònica, incomunicabilitat, incapacitat per al compromís, cinisme són tan sols algunes d'aquestes patologies que poblen el que Zygmunt Bauman va batejar com la "societat líquida".

Aquestes tres propostes copsen "la intempèrie" tant a títol de condició literal, que no en pocs casos s'hi troben immersos un gran nombre de ciutadans, com d'una manera més metafòrica i simbòlica si es té en compte la desorientació, la incertesa i el desemparament a què la "nova raó del món" ha sotmès la vida contemporània. Les operacions estètiques d'Isabel Banal, Domènec i Toni Giró podrien ser considerades com unes modestes apostes melancòliques. És a dir, com una mena de temptatives per a la creació d'instruments poètics i crítics que ajudin a esquivar aquest atzucac.